

Varga István

A Szociális Szakma Digitális Archívuma

A címmel ellentétben a következő cikkben nem a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a Szociális Innováció Alapítvány és a Szociális Szakmai Szövetség által létrehozott weboldaltól lesz szó, hanem a Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar (PTE IGYK) Szociális Munka és Szociálpolitikai Intézetének¹ egyik kurzusát mutatom be, amely ugyanezt a nevet viseli, de célja a szociálismunka-professzióval kapcsolatos élményszerű tanulás, saját tapasztalatok segítségével.

Az előzmények

B. Talyigás és munkatársai az elmélet és gyakorlat egységét bemutató tanulmányukban ismertetik a hallgató személyes fejlődésének lépcsőfokait. „Tanulmányaik elején a diákok nagy része kevés vagy szinte semmilyen tudományos cikket, tanulmányt nem olvasott.” (B. Talyigás Katalin–Feuer Mária–Háberman Zoltán–Hegyesi Gábor–Kövér Ágnes 2012: 145)

Ez persze egy képzés elején akár természetesnek is tekinthető, így jogosan vetődik fel a Sopron óta „örökzöld” kérdés: „MIT, MIÉRT, HOGYAN tanítsunk és MILYEN KERETEKBEN történjék a szociális munkás-képzés” (Budai 2006: 62). Ez mind külső, mind belső okok miatt, egy felsőoktatásban dolgozónak folyamatosan kihívást kell jelentsen. Annál is inkább, mert mint írja: „*A szociális munka és a szociális munkás-képzés tanulása során számos európai országban, továbbá az Egyesült Államokban és Kanadában megfordulva igen sokféle alkalmam nyílt a különböző képzési helyzetek tanulmányozására. Revelációként hatott rám egyrészt az oktató kollégák igen magas színvonalú módszertani felkészültsége, s még inkább a diákok mérhetetlen lelkesedése és aktivitása. A tanár még meg sem szólalt a tanórán, már kérdések özönét kapta a diákoktól, szimultán válaszokra készítve ezzel őt. És ez az intenzitás nem csökken a tanóra végéig. Itt a diákok valóban tudni akartak, és nem csupán a folyamatok »HALLGATÓI« maradtak. Nyilvánvaló, hogy e légkör és állapot előidézője nagy mértékben a tanárok módszerkultúrájától függött.*” (Budai 2007: 85–86).

E (tanárookra is) kritikus megjegyzéshez kapcsolható, hogy konferenciákon, személyes találkozásokkal a szociálismunkás-képzésben lévő oktatókkal, tereptanárokkal beszélgetve gyakran volt közös téma, hogy a hallgatók „megváltoztak” az utóbbi 5–10 évben. Hogy miről szól ez a változás, talán Bugarszki Zsolt fogalmazta meg a legjobban: „*Fura volt, mert a klasszikus intellektuális teljesítmények terén látványos volt az egyetemen a visszaesés. Oktatóként nem voltunk hozzászokva ahhoz, hogy alapvető helyesírási és szövegértési nehézségekkel kell foglalkoznunk. [...] A felháborodás volt talán az első reakció. A felduzzasztott egyetemi létszámok káros mellékhatásának tekintettük ezt a látványos teljesítményromlást és a mi dolgaink iránti teljes érdektelenséget. Aztán lassan kezdett leesni, hogy valami másról van szó. Amikor bejött az IWIW, de főleg a Facebook a hallgatók tömegével kezdtek el bejelölgetni, mint oktatójukat, a hírfolyamomon keresztül életre kelt egy új világ. Rájöttem, hogy itt komoly változásokra van szükség, mert olyan nyelven akarjuk megszólítani ezeket a fiatal embereket, amilyen nyelvet ők már nem beszélnek, és a nyelv, amin ők kommunikálnak az teljesen idegen a mi egyetemi világunkban. [...] általam sosem*

¹ 2015. szeptember 1-től a kar neve Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar. Az említett kar jogelődjében az Illyés Gyula Pedagógiai Főiskolán indult meg 1989-ben hazánkban az első nappali tagozatos szociálismunkás-képzés, lásd Szöllösi 1990.

látott vizuális kultúrájuk van, nagyon gyorsan alkalmazkodnak a változásokhoz és kevésbé mélyen ám sokkal nagyobb horizontot szemlélve igazodnak el a világ dolgaiban.” (Bugarszki 2012)²

A kollégák „receptje” erre a problémára különböző volt. Én a pszichológus ismerőseimtől tudtam, hogy a pszichológusképzésekben létezik egy olyan tárgy, amelynek „Bevezetés a pszichológusságba” a címe. Ezekon az órákon tapasztalt, pályájuk csúcsán lévő pszichológusok mesélnek a hallgatóknak szakmai életútjukról, személyes választásaiukról, sikereikről, kudarcaikról.

A tantervek változtatásakor többször tettem kísérletet egy hasonló tárgy bevezetésére a PTE IGYK-n, a „Bevezetés a szociális munkásságba” azonban egyrészt rosszul hangzik (de tegyük hozzá, sokak szerint a „szociális munkás” is rosszul hangzik), másrészt a kollégák szerint meglehetősen megfoghatatlannak tűnt a tárgy tartalma.

2007-ben azonban egy projekt keretében az említett szervezetek létrehozták „*A szociális munka arcképcsarnokát*”, majd pedig létrejött a „*Szociális Szakma Digitális Archívuma*”. Ez lehetővé tette, hogy az eredeti tervet kissé átdolgozva, és a kurzust megfelelő névvel ellátva megvalósulhasson a cél, hiszen a Szociális Szakma Digitális Archívuma felvonultatja a szakmát létrehozó már nem élő, illetve a ma is alkotó szakembereket, lehetővé téve, hogy ne csak egy szűk körből válogasson egy oktató, hogy kit akar „meghívni” órájára, hiszen virtuálisan bárki „meghívható”.

A kurzus

A kurzus formája

Típusa: szeminárium

Kredit: 2

Óra: 30

Forma: szabadon választható

Értékelés: gyakorlati jegy

Mintafélév: I.

Előfeltétel: nincs

Látható tehát, hogy egy bevezető kurzusról van szó, amely nem kötelező, a szabadon választható kategóriába tartozik. Mivel a mintatantervben az I. félév van megadva, már az újonnan felvett elsőéves hallgatók számára is adott a lehetőség a lehallgatásra.

A kurzus célja

A hallgatók szerezzenek saját élményt a szociális munkás mint segítő szakember szakmai szocializációjáról. Miért választotta ezt a szakmát, milyen motivációi voltak? Milyen élmények érték és milyen nehézségekkel kellett megbirkózni a képzés során, a munkába állás időszakában és a közvetlen gyakorlatban?

A félév során a hallgatók megismerik, vizsgálják és elemzik:

- A szociális munka szervezeteit a virtuális térben.
- A Szociális Szakma Digitális Archívumában szereplő szakemberek életútját.
- Ezt követően egy választott személy publikációját dolgozzák fel párban, hangsúlyt helyezve arra, hogy az adott mű milyen hatást gyakorolt a szociális munka hazai fejlődésére.
- A félév során meghívásra kerül a Szociális Szakma Digitális Archívumában szereplő, vagy azt létrehozó személyek közül valaki, aki az óra első felében beszél eddigi életútjáról, illetve az archívum létrehozásáról. Az óra második fele interaktív módon zajlik.

² http://annyit.blog.hu/2012/12/19/helyet_kovetel_az_uj_generacio

– A félév második felében gyakorló szociális munkások kerülnek meghívásra, akik eddigi életútjukról beszélnek, majd interaktív módon folytatódik az óra. A meghívottak egy része publikált esettanulmányt. Ezek elemzésére-értékelésére szintén sor kerül.

Az értékelés

Gyakorlati jegyes tárgyról lévén szó, az érdemjegy a szorgalmi időszakban nyújtott teljesítmény alapján került kialakításra a következő megoszlásban:

- Referátum egy adott témából-irodalomból (1/3)
- Órai aktivitás (1/3)
- Írásbeli feladatok elkészítése (1/3)

Mivel mindegyik részfeladat egyharmadnyi súllyal számít bele az értékelésbe, így az egész félév során nyújtott kiemelkedő teljesítmény alapján kapható meg a jeles érdemjegy.

Levelező tagozaton jóval alacsonyabb az óraszám, ezért beadandó dolgozatot írnak a hallgatók. A választható címek:

1. A szociális munka (szervezetei) a virtuális térben.
2. A szociális munka és az internet.
3. Egy szociális munkás bemutatása, aki tagja lehetne a Szociális Szakma Digitális Archívumának.

Az oktatás tapasztalatai

Első alkalommal a 2010/11-es tanév első félévében hirdetem meg a kurzust. Mind nappali, mind levelező tagozaton volt megfelelő számú jelentkező, így a kurzus elindulhatott. Sikerült meghívni Hegyesi Gábort, aki a Szociális Szakma Digitális Archívumának létrehozásáról tartott nagy sikerű összevont előadást mindkét tagozat hallgatóinak. A nappali tagozaton még lehetőség volt meghívnom volt hallgatómat, Mészáros Juditot, aki a *Háló* 2007/12-es számában publikált egy rövid anyagot egy etikai dilemmáról³.

A hallgatók mindkét esetben érdeklődéssel hallgatták a két szakembert, és nem maradtak el a kérdések sem. A nappali tagozatos hallgatók (leszámítva az intézménylátogatást) általában ekkor találkoznak először egy szociális munkással, a levelező tagozatosok pedig (akik között sokan már régóta a szakmában dolgoznak) kvázi szupervízióként is hasznosítják az órát.

Kiemelendő még, hogy ez a fajta módszer az oktatótól is különleges figyelmet követel. Talán a kettős csoportvezetéshez lehetne hasonlítani azt a helyzetet, amikor két „oktató” van egyszerre jelen az órán.

Nem kívánok részletesen kitérni a kettős csoportvezetés elemzésére, de a téma megosztja a pszichoterápiás szakmát is, hogy mely esetekben alkalmazandó. A 2007. évi harmadik alkalommal megrendezett pszichoterápiás konferencián kerekasztal-beszélgetés folyt a témáról, ami „Az egyéni vagy kettős vezetés kérdése csoportban I.”, II., illetve III. címmel jelent meg a *Pszichoterápia* folyóiratban. Az előnyök és hátrányok számbavétele után a helyzethez igazodó döntést javasolta a legtöbb hozzászóló. Rudas János, aki maga is részt vett ebben a vitában, már korábban összegezte a kettős csoportvezetés előnyeit is hátrányait⁴

³ Az etikai dilemma a következő: a hálás kliens egy tábla csokit ad a neki segítő szociális munkásnak. A szociális munkás ezt nem akarja elfogadni, de a kliens gyorsan távozik. Ezt követően a szociális munkás a csokit a várakozó kliens gyermekeknek adja (Mészáros 2012). Hasonló helyzetet dolgozott fel a Fónai-Patján-Szoboszlai triász a szociális munkások pályaképéről szóló kutatásukban, ahol egy kosár tojással fejezte ki a kliens a háláját. A kutatás eredménye szerint a megkérdezettek túlnyomó többsége (88,7%) szerint nehéz eldönteni, mi a helyes viselkedés ilyen esetben. A maradék egytizednyi megkérdezett hatoda (az összes megkérdezett 1,9%-a) helyteleníti, a többiek (az összes megkérdezett 9,4%-a) helyesli a tojás elfogadását (Fónai Mihály-Patján László-Szoboszlai Katalin 2001: 101–102).

⁴ Pontosabban a kettős csoportvezetés előnyeit után (rendkívül pozitívan gondolkodva) hátrányok helyett a magányos vezetés előnyeit ismerteti.

(Rudas 2004: 97–98). Esetünkben azonban óráról órára változik a társ csoportvezető személye, így ezt akár „másfeles” csoportvezetésnek is lehetne nevezni.

Az elkövetkező évek őszi féléveiben folyamatosan sikerült elindítani a kurzust. Elmondásuk szerint a hallgatók számára hatalmas élményt jelentett, hogy megismerték a szociális szakma meghatározó alkotóinak élettörténetét. A publikált szövegek szerzőinek neveihez képet, arcot tudnak kötni. Megdöbbentő volt számukra a fiatalon, alkotó életük teljében elhunyt kollégák magas száma. Mindez így együtt megmutatta számukra, hogy a szociális szakma nagyjai is „hús-vér” emberek, ugyanakkor jelzi azt is, hogy szorgalommal és munkával milyen eredményeket lehet elérni.

Mindenképp kiemelendő az interaktivitás (amely hasonlatos Budai István korábban idézett nemzetközi tapasztalataihoz), ami különlegessé teszi ezt a tárgyat. Az óra dinamikáját a következő „menetrend” szemlélteti:

1. A megilletődöttség szakasza (kb. az első 15 perc)

A megilletődöttség fakadhat a referálás miatti, vagy a meghívott „idegen” személyétől való szorongástól, félelemtől. (Az egyik hallgató ezt a következőképpen fogalmazta meg: „Mit fog majd szólni a meghívott szociális munkás, ha nem jól adja elő az általa írt esettanulmányt.”)

2. A feloldódás szakasza (kb. 15–30 perc után)

A referátum bemutatása közben/után csökken a feszültség, a meghívott személy előadása feloldja az ismeretlenséget.

3. Az interaktivitás szakasza (kb. a 30–45.perc után)

A hallgatók kérdezni kezdenek. Ez referátum esetében is gyakori, bár a középiskolában általában azt szokták meg, hogy órán hallgatni kell, jelentkezni és véleményt mondani pedig általában „ciki”. Meghívott személy esetében ez a szakasz szinte mindig előfordul és hosszabb is, valamint időnként egybemosódik a negyedik szakasszal.

4. szakasz (a 90. perc után)

Szinte kizárólag meghívott személy esetén fordul elő. Az órát követően a hallgatók személyesen kérnek tanácsot a meghívott szociális munkástól, vagy személyesen mondanak el neki valamit.

Az órákon folyamatosan visszatér a szakmánk elnevezésének problémája, ami erősen kihat a hallgatók identitására. Ezeknek a vitáknak általában az a vége, hogy az elnevezés (szociális munka) nem jó, de „jobb” elnevezést más nyelveken sem sikerült találni.

A fejlesztés további irányát jelentheti a közösségi médiák használatának bevonása a kurzusba. 2012 őszétől a hallgatók a legnagyobb természetességgel osztották meg és kommentezték a Facebookon, illetve a youtube-on az ELTE mester szakos hallgatóinak „Ezerarcú szociális munka – Vajon tudják az emberek...?” című filmjét. A készítőik saját bevallása szerint: *„Videónkat a célból készítettük, hogy erre a kérdésre választ kapjunk. Vajon tisztában vannak az emberek azzal, hogy egy szociális munkás hányféle területen dolgozhat és mennyiféle ember problémájában nyújthat professzionális segítő kezet? A videó nagyon tanulságosan mutatja be, hogy egy felsőfokú (egyetemi és főiskolai szintű) képzésben oktatott szakmáról mennyi téves nézet él az emberek fejében...”*⁵

Összegzés

Írásommal céloom volt bemutatni a szociális képzés egyik új kurzusát, amely példa arra, hogy a létrejövő információs társadalomban az oktatásnak is rugalmasan alkalmazkodni kell(ene) a változó feltételekhez. A tapasztalatok fényében ajánlom kiterjeszteni a kurzust a szociálismunkás-képzést folytató iskolákban. Ezentúl céloom volt a leírtak kapcsán vitát

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=rFN9uRmjk5I>

generálni az olvasókban. Mert „[...] mindenesetre tény, hogy a szociális munka fejlődése alapvetően függ az elmélet és a gyakorlat integrációjától, valamint a gyakorlat és a képzés kapcsolatától” (Budai–Kozma 2012: 89).

Irodalomjegyzék

Budai István (2006): Megközelítések a szociális munkás-képzés fejlesztéséhez I. *Esély*, 2006/6.

Budai István (2007): Megközelítések a szociális munkás-képzés fejlesztéséhez II. *Esély*, 2007/1.

Budai István–Kozma Judit (2012): A kompetencia-alapú közösségi munkás-képzés fejlesztéséről. *Esély*, 2012/5.

B. Talyigás Katalin–Feuer Mária–Háberman Zoltán–Hegyesi Gábor–Kövér Ágnes (2012): Az elmélettel való integráció elősegítése a gyakorlat során. In Szociális munka elmélete és gyakorlata 6. Szerk.: Hegyesi Gábor–Kövér Ágnes–Talyigás Katalin.

Bugarszki Zsolt (2012): Helyet követel az új generáció. http://annyit.blog.hu/2012/12/19/helyet_kovetel_az_uj_generacio

Fónai Mihály–Pátyán László–Szoboszlai Katalin (2001): Szociális munkások pályaképeinek néhány eleme. *Esély*, 2001/6.

Mészáros Judit (2007): Etikai dilemmák egy mogyorós csoki miatt. *Háló*, 2007/12.

Rudas János (2004): Delfi örökösei. Budapest, 2004.

Szöllősi Gábor (1990): Tükör a Szekszárdon induló szociális munkás képzésről. *Esély*, 1990/1.

Varga István (é. n.): A szociális munka digitális archívuma – tematika.

Az egyéni vagy kettős vezetés kérdése csoportban I. Ajkay Klára–Bokor László–Fonyó Ilona–Rudas János (*Pszichoterápia*, 2007. augusztus).

Az egyéni vagy kettős vezetés kérdése csoportban II. Büti Etelka–Koltai Mária–Terényi Zoltán–Tornyóssy Mária–Treuer Tamás (*Pszichoterápia*, 2007. október).

Az egyéni vagy kettős vezetés kérdése csoportban III. Hosszú Éva (*Pszichoterápia*, 2007. december).